

обговорюється проблематика сучасної цифрової етики, що спричинена появою ШІ зокрема. Також у 2024 році у форматі «День Директора» проведуться управлінські практикуми з теми «Штучний інтелект (ШІ)(AI) та його застосування в освіті». Директорський корпус ЗЗСО Донецької області теоретично та практично опанує інноваційні цифрові технології сучасного світу.

Підсумовуючи вищезазначене щодо використання ШІ в управлінні закладом освіти, акцентуємо, що важливо мати базове розуміння про цей інструмент, його можливості та обмеження. Для цього:

- ознайомтеся з онлайн-курсами, статтями та книгами із цієї теми;
- з'ясуйте, як ШІ використовується в інших закладах освіти та визначте сфери його застосування у вашому закладі;
- проаналізуйте поточний стан управління та визначте, де нейромережі може допомогти покращити організацію освітнього процесу, управління закладом, результати навчання;
- вивчіть різні платформи та інструменти ШІ, які відповідають потребам закладу освіти;
- протестуйте пілотні проекти, щоб оцінити ефективність рішень ШІ та спрогнозувати їхній вплив на заклад освіти;
- забезпечте навчання та підтримку вчителів та інших працівників закладу освіти, щоб вони могли ефективно застосовувати можливості нейромереж;
- створіть культуру інновацій, заохочуйте до експериментів та творчого використання ШІ для покращення навчання.

Важливо пам'ятати, що ШІ є лише інструментом, і його ефективність залежить від того, як його застосовувати. Директори закладів освіти повинні співпрацювати з учителями, учнями та батьками, щоб упроваджувати ШІ відповідально та етично, гарантуючи, що він використовується для покращення навчання та розвитку всіх учасників освітнього процесу.

Список рекомендованих джерел

1. Gemini : [сайт]. URL : <https://gemini.google.com/> (дата звернення : 19.05.2024).
2. COPILOT : [сайт]. URL : <https://www.bing.com/chat?q=Microsoft+Copilot&FORM=hpcodx> (дата звернення : 19.05.2024).
3. Microsoft designer : [сайт]. URL : <https://designer.microsoft.com/> (дата звернення : 19.05.2024).
4. ChatGPT : [сайт]. URL : <https://chatgpt.com/> (дата звернення : 19.05.2024).
5. OpenAI : [сайт]. URL : <https://openai.com/> (дата звернення : 19.05.2024).
6. Poe : [сайт]. URL : <https://poe.com/> (дата звернення : 19.05.2024).

Андрій ДУБЯГА,

*завідувач відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти*

Олена ЗОЛОТАР,

*методист відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти*

Олена БЛОКОНЬ,

*методист відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти*

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ (для організаторів виховної роботи)

Ситуація, яка склалася в країні з початком повномасштабного вторгнення, має суттєвий негативний вплив на суспільство та безпосередньо на молоде покоління. Система освіти першою має реагувати на виклики, що виникають. Ця проблема є актуалізованою не тільки у вимірі сучасності, а й має пролонгацію на майбутнє. Яким буде українське суспільство в майбутньому залежить від того, як сучасна система освіти зможе адаптуватися до викликів, що постали, – безпека освіти, доступні та рівні можливості для учнівської молоді, компенсація освітніх втрат,

необхідність посилення військово-патріотичного та громадянсько-патріотичного виховання, відновлення пошкоджених і зруйнованих закладів освіти. Саме тому одним із завдань є створення всіх необхідних умов для особистісного розвитку здобувачів освіти. Концепцією «Нова українська школа» сформульовано модель випускника: особистість, інноватор, патріот. Кожен з цих елементів є рівнозначним для системи освіти, тому маємо створювати всеосяжний виховний простір, який дозволить одночасно формувати визначені складові моделі випускника.

Виходячи із зазначеного та враховуючи актуалізовані напрями виховання, відділ національного виховання, позашкільної та громадянсько-історичної освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти планує свою роботу та протягом року здійснює організаційний і методичний супровід всіх категорій педагогічних працівників, відповідальних за виховну роботу на місцях, через проведення заходів обласного рівня.

Зазначені виклики та наявна система методичного супроводу виховного процесу вимагають звернути увагу на такі важливі елементи:

- особистісний підхід у вихованні;
- сучасні підходи до здійснення виховної роботи;
- формування української національної та громадянської ідентичності;
- вектори національного виховання;
- безпека;
- цифровізація.

Особистісний підхід у вихованні. Особистісно орієнтоване виховання передбачає побудову виховного процесу так, щоб особистість учня була його центром. Під час здійснення виховного процесу маємо звертати особливу увагу на самоцінність і самобутність кожної дитини. Ситуація в країні призводить до дисбалансу розвитку особистості, психологічної нестійкості, а подекуди й більш суттєвих проблем. Освіт'янам зараз як ніколи потрібно розуміти сутність потреб здобувача освіти, максимально створювати відчуття безпеки, уникати всіх психотравмуючих чинників. Важливо враховувати вікові особливості особистості, що зростає. Виховні наративи мають бути зрозумілими для кожного вікового періоду. Наразі спостерігається тенденція, коли для увічнення пам'яті героїв-захисників України проводяться відповідні ревіємні заходи в закладах освіти. Доволі часто в цих закладах навчаються діти чи інші близькі загиблих захисників. Повністю погоджуємось, що увічнення пам'яті загиблих героїв є дуже важливим, проте в цій ситуації можна нанести повторну психологічну травму дитині. Під час проведення таких заходів рекомендуємо враховувати особистість дитини, яка має в системі освіти отримувати психологічну допомогу, а не повторення психотравмуючої події. Отже, для гармонійного розвитку особистості всі суб'єкти виховного процесу мають володіти навичками надання психологічної допомоги та постійно комунікувати з психологічною службою закладу освіти.

Особистісно орієнтоване виховання не може бути ефективним без уваги до особистості педагога. Учителю є прикладом для наслідування, тому належна увага повинна приділятися і особистісному зростанню педагога. Він має постійно демонструвати стійкість, рішучість, урівноваженість тощо, тобто ті якості, які ми формуємо в учнів.

Сучасні підходи до здійснення виховної роботи. Концепція «Нова українська школа» передбачає відхід від окремих заходів морально-виховного спрямування до наскрізного виховання. Наскрізний процес виховання – це здійснення виховної роботи через імплементацію виховних наративів у навчальну роботу, а також створення відповідного виховного простору. Безперечно, кожна навчальна дисципліна має значний потенціал для реалізації концепту наскрізного виховання, і вчитель при викладанні фактично кожної теми може розповісти учням про досягнення українців у цій галузі знань, навести приклади духовно-морального спрямування тощо. Українська історія надзвичайно багата на окремі героїчні та трагічні сторінки, тому є нагальна потреба ознайомити учнів з ними. У цьому випадку концепт наскрізного виховання фактично дає збій, адже, наприклад, доволі складно провести змістову наскрізну лінію на уроці фізики, прив'язавши її до Голодомору. А переривати урок для інформаційної хвилини, присвяченої тій чи тій даті, недоречно, бо, по-перше, це порушує логіку викладання матеріалу та забирає час, по-друге, важко оцінити користь такого інформаційного вкраплення для формування світогляду учнів. Як доводить практика, сьогодні є неможливим повністю відмовитися від окремих

дискретних виховних заходів. Варто визнати, що на сучасному етапі реалізується своєрідний «гібридний концепт» виховання, який дозволяє досягати поставленої мети. Відтак окремі завдання виховної роботи доцільно здійснювати наскрізно, але деякі потребують дискретних заходів.

Наскрізно:

- почуття поваги та гордості українською нацією;
- повага до державної символіки;
- збереження та примноження традицій;
- формування українськомовного простору;
- утвердження ідентичностей;
- знання сутності історичних процесів.

Дискретно:

- відзначення державних свят;
- відзначення пам'ятних дат, роковин, ювілеїв;
- відзначення традиційних свят, зокрема релігійних.

Отже, актуалізованим і єдиним можливим підходом до здійснення виховної роботи є гібридний. Він дозволяє створити необхідні умови для гармонійного розвитку особистості, формування світогляду молодого покоління і утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Формування української національної та громадянської ідентичності. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» орієнтує виховний процес на формування національної та громадянської ідентичності. Національна ідентичність передбачає усвідомлення себе як частини української нації, громадянська ідентичність передбачає усвідомлення політико-правового зв'язку з Україною. У суспільстві сформувалось уявлення, що після підписання згаданого закону недоречно вживати терміни «національне виховання», «національно-патріотичне виховання» тощо, адже тепер робота спрямована на формування національної та громадянської ідентичності. Отже, обидва ці поняття чинні, але не є тотожними. Сформована українська національна та громадянська ідентичність є фінальною метою, яка може бути досягнута через організацію ефективної системи національного виховання. Маємо розглядати «національне виховання» як засіб досягнення кінцевого результату – «української національної та громадянської ідентичності особистості».

Ураховуючи той факт, що Україна є посттоталітарною державою, де тривалий час велася цілеспрямована діяльність щодо знищення національної ідентичності всіх народів для створення «радянської людини», поставлені цим нормативно-правовим актом завдання перед суспільством набувають особливої актуальності. Слід зазначити, що одним із важливих компонентів громадянської ідентичності є громадянська суб'єктність, тобто готовність діяти, користуватися правами громадянина та виконувати свої обов'язки, мати сформовану оборонну свідомість. Окремо необхідно наголосити на випадках, які потребують особливої уваги з боку освітянської спільноти та є актуальними зокрема для Донеччини. Це випадки розмиття ідентичностей у представників національних меншин. Нагадуємо, що поняття «нація» й «етнос» не є тотожними: і греки, і німці, і вірмени, і представники інших народів, які мешкають в Україні, можуть мати українську національну ідентичність. Дедалі частіше фіксуються випадки, коли в молоді є стійка громадянська ідентичність, проте повністю відсутня українська національна ідентичність. Нівелювання цих фактів вимагає посилення виховної роботи, проведення окремих заходів, які популяризують українську культуру, розкривають сутність понять «нація» й «етнос» та безпосередньо створюють умови для формування української національної ідентичності. Здійснення цілеспрямованої діяльності щодо утвердження української національної та громадянської ідентичності має втілюватися за допомогою наскрізного підходу на постійній основі, а також під час дискретних виховних заходів, наприклад, під час відзначення державних свят. Відділом національного виховання, позашкільної та громадянсько-історичної освіти значна увага приділяється організації та проведенню заходів, присвячених саме святам державного рівня. Протягом року відповідальні за виховну роботу на місцях мали можливість узяти участь у циклі

презентаційних сесій, пов'язаних саме з цією тематикою.

Вектори національного виховання. На сьогодні основні вектори національного виховання залишилися незмінними:

- духовно-моральне виховання;
- громадянсько-патріотичне виховання;
- військово-патріотичне виховання;
- екологічне виховання.

Зазначимо, що в основі розвитку особистості у виховному процесі має бути духовно-моральне виховання. Не зважаючи на те, що на різних рівнях останнім часом наголошується на важливості військово-патріотичного виховання (це зумовлено насамперед тим, що країна перебуває в стані війни), маємо продовжувати реалізовувати модель виховання, основою якої є духовно-моральне виховання. Важко уявити, до яких наслідків може призвести сформована готовність взяти до рук зброю, коли людина є аморальною та бездуховною особистістю. Тому під час планування будь-якого заходу необхідно передбачити духовно-моральну складову, а зокрема плекання гідності, чесності, вірності, порядності тощо. Наведені якості мають формуватися за допомогою наскрізного концепту виховання. Далі в залежності від напряму, типу та мети заходу надбудова може бути громадянсько-патріотичного, військово-патріотичного або екологічного спрямування. Здійснюючи роботу з громадянсько-патріотичного виховання, необхідно акцентувати увагу вихованців на правах та обов'язках громадянина, дієвості та залученості до всіх процесів, що відбуваються в державі; наголосити на важливості стійкого правового зв'язку з державою; окреслити роль громадянина в демократичному суспільстві; виховати повагу до державних символів.

Військово-патріотичне виховання містить такі елементи, як формування готовності до захисту держави, оволодіння військовими чи суміжними спеціальностями, усвідомлення давності та значення героїчних сторінок історії українського війська. Здійснення наскрізного військово-патріотичного виховання можливе під час вивчення окремих дисциплін і тем, але ефективніше його реалізація проходить саме на окремих заходах, присвячених конкретним подіям (наприклад, річниці битв, створенню підрозділів, Дню Збройних сил України, Дню захисників і захисниць тощо). Ефективним є проведення масових заходів військово-патріотичного спрямування без прив'язки до подій. Найкраще присвятити цій події цілий день під час канікул і створити умови для максимального занурення молоді до участі в заході.

Екологічне виховання потребує постійної уваги, і фактично кожна дисципліна має значний потенціал для реалізації цього напряму. Сьогодні актуальним питанням екологічної освіти є не тільки формування екологічно свідомої поведінки, яка спрямована на зменшення негативного антропогенного впливу на екосистеми, а й розуміння та усвідомлення жакликих наслідків війни на природу нашої держави. Фактично екологічне виховання має ґрунтуватися на діяльнісному аспекті, який передбачає не просто зменшення негативного впливу, а діяльність, спрямовану на збереження та відновлення екосистем.

Безпека. Одним із ключових питань виховання є безпека молодого покоління. Головним наративом формування навичок безпечної поведінки є відповідальність перед собою, близькими та суспільством зокрема. Метою заходів, присвячених формуванню безпечної поведінки, є усвідомлення учнівською молоддю, що абсолютно безпечних місць в Україні наразі не існує. Головний акцент потрібно зробити на мінній безпеці, правилах поведінки під час атак з повітря, знаходження в місцях бойових дій, а також на необхідності вчасної евакуації з особливо небезпечних місць, яким є Донецька область. Заходи рекомендуємо проводити з максимальною візуалізацією в інтерактивних формах. Це дозволить сформувати стійкі асоціативні уявлення про небезпеки й автоматизує алгоритм дій у разі їхнього виникнення. Найефективнішою формою в цьому випадку є тренінги. Наприклад, тренінг «Відповідальний громадянин», розроблений відділом національного виховання, позашкільної та громадянсько-історичної освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Цифровізація. Дистанційний формат навчання, який запроваджено в області з міркувань безпеки, вимагає від педагогів постійного самовдосконалення та пошуку нових форм і методів здійснення виховних впливів. Незважаючи на дистанційний формат виховних заходів, ми не маємо відмовлятися від інтерактивних форм їхнього проведення. Це зумовлює активний пошук відповідних цифрових інструментів. З огляду на те, що не всі ресурси доступні для використання в

нашому регіоні, найпростішими з них залишаються дошки Padlet і Jamboard, сервіси Google тощо. Застосування цих ресурсів дозволяє створити умови для проведення виховних заходів в інтерактивній формі, що суттєво підвищує їхню ефективність.

Аналіз створеної системи виховної роботи в області дозволяє зробити висновок, що вона є ефективною, проте постійно розвивається та вдосконалюється. На обласному рівні до кожного свята, пам'ятної та ювілейної дати проводяться методичні заходи, на яких фахівці у сфері виховання мають можливість отримати методичну й організаційну допомогу щодо планування та проведення заходів у закладах освіти. На сьогодні ефективно працює система інформування щодо виконання плану заходів з імплементації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти. Отже, майже всі громади ефективно виконують поставлені завдання. Разом із тим потребує поглиблення й інтенсифікації робота щодо створення пантеону героїв-захисників. Для цього необхідно організувати пошукові команди, що збиратимуть інформацію про випускників закладів освіти, які стали на захист нашої держави. Маємо наголосити, що музеїфікацію доцільно відкласти до перемоги у війні, адже той чи той населений пункт області може опинитись у тимчасовій окупації, а створені музеї, навіть віртуальні, надаватимуть ворогові інформацію, яку він може використати проти наших захисників. Отже, головний меседж створення пантеону героїв-захисників на Донеччині – це систематичний пошук інформації.

Ефективність виховної роботи можна підвищити через запрошення на виховні заходи представників Збройних сил України, громадських організацій і волонтерів, які власним прикладом продемонструють дітям ті якості, які ми формуємо під час освітнього процесу. Підвищення ефективності духовно-морального та громадянсько-патріотичного виховання рекомендовано здійснювати через створення волонтерської організації в закладі освіти, де учні зможуть самостійно зрозуміти сутність високоморальної особистості, яка безкорисно допомагає іншим. Сам факт залучення до такої роботи створить умови, коли здобувачі освіти відчують свою дотичність до плекання перемоги та суб'єктність у процесі загальнодержавного значення, що повністю нівелює комплекс дитячої меншовартості! Прийде усвідомлення важливості діяльності кожного. Але для надання імпульсу у волонтерському русі необхідний приклад, тому запрошення волонтерів має стати провідним для закладу освіти.

Отже, всеосяжний виховний простір, який побудований відповідно до рекомендованих елементів, створить умови для гармонійного розвитку особистості учнівської молоді відповідно до викликів сучасності.

Список рекомендованих джерел для самостійного опрацювання

1. Бех І. Д. Концепція «Я-центрованого» духовно-розвивального виховання: парадигмальні ознаки. *Методист*. 2016. № 7 (5). С. 64–70.
2. Бех І.Д. Особистісно орієнтоване : науково-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.
3. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
4. Патріотичні акварелі: Формування свідомого громадянина - патріота України : навчально-методичний посібник / автори-укладачі : О.І.Боярчук, Л.В.Микитюк, Ю.П. Устич. Біла Церква : КНЗ КОР „КОІПОПК”, 2015. 264с.
5. Україна – європейська країна / авт.-укладач Чайковський С. Київ : Балтія – Друк, 2015. 124 с.